

Mijmeringen op het eiland San Miguel de La Palma

over de schijnbare tegenstelling tussen mens en natuur

Uitzicht op Santa Cruz, La Palma.
Foto: Albert Weijman

San Miguel de la Palma is een actief vulkanisch eiland binnen de Canarische Archipel. Het eiland is grofweg veertig kilometer lang en twintig kilometer breed en er wonen rond de 80.000 Palmeros. Ondanks de geringe omvang is het eiland een minicontinent waar bijna alle klimaatzones vertegenwoordigd zijn. Van subtropische kustgebieden, loof- en naaldbossen, bananenplantages tot en met alpien hooggebergte. De biodiversiteit is er met 13.000 soorten zeer gevarieerd. Inheemse soorten leven er samen met exoten. Dr. Félix Medina doet er onderzoek naar de verstorende rol die verwilderde katten, fretten en ratten spelen. Zijn onderzoekservaring werd onlangs betrokken bij het onderzoek naar katten, ratten en vogels op Schiermonnikoog. Samen filosofeerden we over de zin en onzin van natuurbescherming. Over preventie. Over volledige bestrijding. Over het idee van een gecombineerde aanpak van acceptatie en het reduceren van populaties op basis van Integrated Pest Management (IPM). We waren het grotendeels eens over de rol die de mens, *Homo sapiens* als soort, speelt. Mensen die zowel in stedelijke omgevingen als te midden van de natuur leven. De eilandnatuur en de stadsnatuur zijn voorbeelden van hybride biodiversiteit. De stedelijke omgeving is een hybride biotoop die nog onvoldoende op waarde wordt geschat.

Tekst: Dr. Albert C.M. Weijman,
KAD en dr. Félix M. Medina,
Cabildo Insular de la Palma

De menselijke natuur

Voor heel veel mensen is 'natuur' iets moois dat zich buiten de menselijke leefomgeving afspeelt. Volgens die populaire opvatting hoort natuur eigenlijk niet in steden thuis, met uitzondering van tuinen en parken misschien. De biologische werkelijkheid is dat de mens als de soort *Homo sapiens* uit de natuur voortkomt en er nog steeds deel van uitmaakt. Feit is dat de stad een door de mens vormgegeven biotoop is waar ook veel collega-diersoorten goed gedijen. Maar die soorten worden niet zelden als lastig of schadelijk ervaren. Ratten, muizen, stadsvogels, stadsvossen en verwilderde katten zijn daar voorbeelden van. De andere kant van het verhaal is dat er ook mensen te midden van de 'wilde' natuur wonen, in afgelegen huizen en in dorpen. Die menselijke aanwezigheid beïnvloedt de natuur zoals dieren het leven in steden mede bepalen. Om het nog ingewikkelder te maken hebben mensen dieren als exoten geïntroduceerd in ver afgelegen gebieden. Honden, katten, konijnen, rendieren en varkens bijvoorbeeld. Ver van hun eigen territoria verstoren ze natuurlijke evenwichten in een snel tempo omdat ze geduchte concurrenten en predatoren zijn van de inheemse flora en fauna. De biodiversiteit van eilanden is extra kwetsbaar door de speciaal aangepaste en geïsoleerde soorten die daar leven.

Inmiddels is wereldwijd ongeveer 80% van alle eilanden door menselijk toedoen 'geïnfecteerd' met ratten. De beste manier om verdere verspreiding van ratten te voorkomen is natuurlijk via het nemen van preventieve maatregelen. Ervoor zorgen dat schepen geen ratten 'afleveren' en dat de eventuele aanwezigheid van ratten in een vroeg stadium wordt vastgesteld. Zo kan verdere verspreiding worden voorkomen. Deze strategie vereist een effectief en geïntegreerd natuur-, milieu- en gezondheidsbeleid.

De katten en ratten van La Palma

Op het eiland La Palma wordt geen actief overheidsbeleid gevoerd om de populaties van verwilderde katten te reduceren. Gedurende de afgelopen jaren werd wel campagne gevoerd om de aantallen zwerfkatten door sterilisatie te reduceren. Zwarte ratten (*Rattus rattus* L.) leven in de laurierbossen van La Palma en vormen een directe bedreiging voor de inheemse Canarische duivensoorten, de Bolles laurierduif (*Columba bollii* Godman) en de laurierduif (*Columba junoniae* Hartert). De laatste soort werd dankzij predatie door de zwarte rat op de Spaanse Rode Lijst geplaatst. Ook de populaties van de Noordse pijlstormvogel (*Puffinus puffinus* Brünnich) worden door zwarte ratten gepredateerd. Ooit leefde de lavamuis (*Malpaisomys insularis* Hutterer, Lopez-Martinez&Michaux) op de Canarische Eilanden. Recent onderzoek toont aan dat de komst van mensen en de door hen geïntroduceerde huismuizen en ratten voor de hand liggende oor-

zaken voor het uitsterven van de lavamuis zijn. In de faeces van verwilderde katten in laurierbossen werden door Medina resten van ratten aangetoond. Het is dus mogelijk dat de aanwezigheid van katten ook positieve effecten heeft. In 1985 werden in het noorden van La Palma de fossiele resten gevonden van een uitgestorven groene vinkensoort (*Carduelis triasi* Alcover&F. Florit). Deze vinkensoort beschikte over korte vleugels en had daardoor een beperkt vliegvermogen. Omdat er op La Palma nauwelijks predatoren leefden konden de vinken overleven. Totdat in het late Holoceen mensen, ratten en katten op het eiland verschenen. Uitsterven was het gevolg. Nog een voorbeeld van verstoring is de Barbarijse grondeekhoorn (*Atlantoxerus getulus* L.). Deze eekhoorn is sinds 1965 een invasieve exoot op het Canarische eiland Fuerteventura. Onlangs werd een enkel exemplaar van deze eekhoorn ook op La Palma aangetroffen.

Het terugdraaien van de klok

Teruggaan naar af betekent de volledige bestrijding van reeds geïntroduceerde ratten. Op grotere eilanden is dat alleen maar mogelijk met toepassing van lokazen op basis van brodifacoum. De formulering en verspreiding van lokazen moet natuurlijk met de grootst mogelijke zorg worden uitgevoerd. Alleen zo kunnen de risico's van doorvergiftiging beperkt worden gehouden. Bij verspreiding door helikopters is dat een welhaast onmogelijke ambitie. Uit voorzorg kunnen kwetsbare diersoorten tijdelijk worden geëvacueerd. Nazorg

Verwilderde katten op een bananenplantage op La Palma.
Foto: Albert Weijman

Faeces van verwilderde katten met resten van ratten.
Foto: Félix Medina

Laurierbossen op La Palma.
Foto: Gruban (CC BY-SA 2.0)

is nog belangrijker want bij herintroductie van invasieve knaagdieren is het risicovolle werk voor niets geweest en worden aanzienlijke kosten verspild. Bovendien bestaat er geen standaardrecept en is uitvoerig ecologisch en bestrijdingstechnisch onderzoek vooraf en achteraf een must. Altijd is deskundige bestrijding maatwerk.

Beheer van een hybride biodiversiteit

Mark Gardener is hoofd natuurbescherming van het Charles Darwin Research Station (CDRS) in Santa Cruz (Galapagos archipel). Hij is al meer dan twintig jaar betrokken bij het opschonen van de biodiversiteit van de beroemde Galapagoseilanden voor de kust van Ecuador. Hij wijst op het falen van veel pogingen om de oorspronkelijke biodiversiteit van de eilanden te herstellen, met uitzondering van de geiten die succesvol van de Galapagoseilanden werden verwijderd. Het volledig respecteren van invasieve exoten is ook geen alternatief. Het accepteren en het onderzoeken van een hybride biodiversiteit is dat wel. Het uitgangspunt daarbij is de realiteit van de huidige situatie. Niet de illusie van een volledig herstel van de oorspronkelijke biodiversiteit van voor het bezoek van Charles Darwin in 1835.

Dichter bij huis hebben de natuurbeheerders op Schiermonnikoog besloten dat de schade die verwilderde katten en ratten aan de

Albert Weijman (links) en Félix Medina op La Palma.
Foto: Mary-Ann Weijman

inheemse fauna veroorzaken beperkt en aanvaardbaar is. Zij deden dat na onderzoek door de Rijksuniversiteit Groningen. Dat inzicht sluit niet uit dat instroom van huiskatten via publieksvoorlichting moet worden geminimaliseerd en dat de rattenpopulatie via IPM onverminderd moet worden beperkt.

Beheer van evolutiekampioenen en overlevingsexperts

Ook het beheer van planten en dieren binnen de stedelijke omgeving is een voorbeeld van hybride biodiversiteit. Het volstrekt buiten de stadspoorten houden van de natuur is in groene steden natuurlijk onmogelijk omdat parken en tuinen noodzakelijke groene longen zijn. De bescherming en dus de overlevingskansen die de menselijke samenleving aan veel diersoorten biedt zijn erg aantrekkelijk. Een overvloed aan voedsel (afval), voldoende schuil- en nestgelegenheden en geringe aanwezigheid van predatoren zijn voorbeelden van die kansen. Bovendien is het klimaat in de stad altijd gevarieerder en warmer dan in het buitengebied. Wanneer al die stedelijke kansen optimaal door dieren worden benut spreken mensen van 'ongedierte' of 'plaaagdieren'. Vanuit menselijke belangen geredeneerd zijn die benamingen begrijpelijk. Vanuit de biologie geredeneerd kunnen we beter spreken van evolutiekampioenen en overlevingsexperts. Plaaagdierbeheersing op basis van IPM is daarom een betere strategie dan uitsluitend chemische ongediertebestrijding. Het overheidsbeleid is daarom terecht op IPM gebaseerd. Een voorwaarde voor een nieuwe koers is wel dat de professionals over voldoende kennis beschikken van de ecologie van stad en land. Wanneer die kennis onder de maat blijft is de kans aanwezig dat biociden onvoldoende kunnen worden teruggedrongen met alle ongewenste gevolgen van dien voor mensen en voor door mensen positief gewaardeerde dieren.

Geïntegreerde publieksvoorlichting

Het succes van IPM hangt af van een succesvolle integratie van een aantal elementen. Het is een strategie die universeel toepasbaar is. Op eilanden en in steden. Van mondiaal tot op lokaal niveau. Het vereist veel biotechnische kennis en ecologisch inzicht om de omslag te kunnen maken van symptoombestrijding (de traditionele ongediertebestrijding) tot duurzaam plaaagdierbeheer (IPM). Het overheidsbeleid zal aan die cultuuromslag leiding moeten geven. De in december 2014 door de Tweede Kamer aangenomen motie Jacobi is gericht op de realisatie van die cultuuromslag.

Noordse pijlstormvogel.
Foto: Martin Reith (CC BY-SA 3.0)

Drie speerpunten zijn voor de uitvoering van de motie belangrijk:

- Integratie van het beleid dat de preventie van biociden (I&M), de preventie van plaaagdieren (EZ) en de preventie van infectieziekten (VWS) nastreeft.
- Verbeterde publieksvoorlichting door gemeenten. Wanneer gemeentelijke voorlichting op elkaar wordt afgestemd wordt ook een landelijk meldingssysteem mogelijk.
- Verdere professionalisering van professionals.

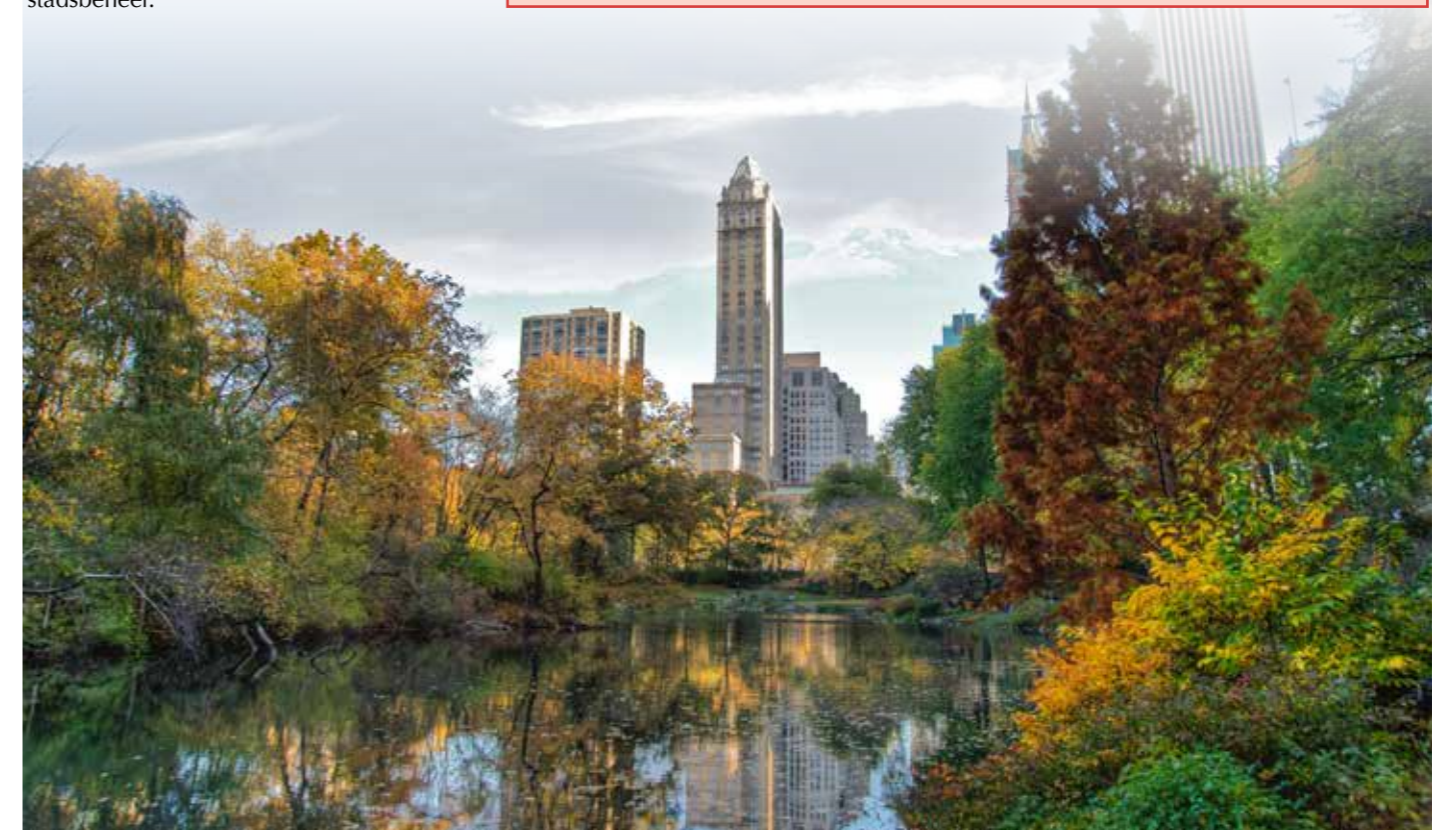
Wanneer de motie Jacobi in de praktijk handen en voeten krijgt kan aan de versnippering van het beleid en de praktijk van de traditionele ongediertebestrijding een einde komen. Duurzaam plaaagdierbeheer kan daarna uitgroeien tot een natuurlijk onderdeel van natuur-, milieu- en stadsbeheer.

De Canarische Eilanden: een gemiste kans voor Charles Darwin

Charles Darwin had zich er zeer op verheugd om de biodiversiteit van het Canarische eiland Tenerife te gaan onderzoeken. Maar toen het beroemde schip HMS Beagle het anker al had uitgeworpen voor de kust van Santa Cruz, kwam een boot van de gezondheidsdienst langs met de mededeling dat de opvarenden niet aan land mochten gaan. Cholera in Engeland was de reden. Kapitein FitzRoy had geen tijd en zin om twaalf dagen in quarantaine te blijven en zette toen maar koers naar de Kaapverdische Eilanden. Darwin verzuchtte in zijn dagboek (6 januari 1832): "We have left perhaps one of the most interesting places in the world". Niet de Canarische, maar de Galapagoseilanden werden daarna wereldberoemd als inspiratiebron voor zijn evolutietheorie.

Summary

Native biodiversity and the activities of *Homo sapiens* result in new kinds of hybrid biotopes. Island biodiversities and urbanized environments are examples. These man-influenced environments cause some species to boom, the majority to cope and others to disappear at unprecedented rates. Understandably, most nature conservationists aim for the complete extermination of invasive species and the restoration of biodiversity as it was before man appeared. During the last decade a debate is going on about the acceptance of the current situation as it is today, recognizing the fact that it is not always possible to eradicate the invaders and to restore nature completely. And, 'accepting' the role of man, as a species, in creating new natural environments. And, nevertheless trying to control invasive animals in alternative ways, based on Integrated Pest Management (IPM). Excrement analysis of dr. Félix Medina on the island of La Palma demonstrated that feral cats are predators of *Rattus rattus* and *Rattus norvegicus*. Research on the Dutch island Schiermonnikoog resulted in tolerance of the situation as it is. In conclusion, integration of ecological research, media attention, governmental commitment and education of professional pest controllers and the general public, is a promising strategy. Refined and alternative strategies are needed to reduce and control populations. And to minimize the damage done. Both in cities and in the rest of nature.

Parken vormen de groene longen van de stadsnatuur. Foto: Ed Yourdon (CC BY-SA 2.0)